

З пам'яті літ

**ОЛЕСЬ ГОНЧАР
ЩОДЕННИКИ (1995)**

**Олесь Гончар. 1993.
Фото В.Пилип'юка**

7.1.95
Святий Вечір!
Зустріли його самотою в палаті.
Сумний світ.
Не сходять з думки слова:
Солодко й почесно вмирати за Батьківщину.
Певне, з таким почуттям живе сьогодні Чечня.

14 січня 1995
Старий Новий рік. А я ще в палаті.
Правда, дозволено виходити в коридор – 50 метрів, “до троянди”.

З жахом озираюсь на реанімацію, на перебування “в акваріумі”. Навіть підвестись в ліжку заборонено. Весь

обплутаний датчиками, як Лаокоон зміями. І весь час чиесь око крізь скло стежить за кожним твоїм рухом... Та це позаду... Читаю вітання з Канади: ...перед тим, як настане “тиха свята ніч”, коли небо з'єднається зі землею, а на землю зійде наш Спаситель... Нове життя.

15 січня 1995

Були діти з Черкас, набилися такі славненькі в палату, привітали з Новим роком, піднесли хліб на рушнику... І вчитель їхній привітна і, видно, щира людина. Зробили нам з Валею маленьке свято. І хоч і важко було, підписував з десяток книжок.

Щасливі ростіть, юні Тарасові земляки!

16 січня 1995

В Японії – землетрус.

У Грозному собаки гризуть трупи на вулицях.

Кінець світу настає?

В Кремлі сидить розбухлий від алкоголю кровожер.

Невідомо, що жде Україну.

Агонізуюча імперія здатна на все. А головне, що в нас нема єдності. Чвари і чвари. Хаос, безвладдя.

Хто думав, що ось таким постане перед нами кінець ХХ віку?

20.1.95

Читаю давню китайську поезію. Яка чистота, витонченість почуттів! Нічого аморального, ніякого сквернослів'я... Є зачарування красою, людяність, поезія дружби, закоханість у природу... І самотність є, і смутки, а понад усе — оця чистота...

Цій поезії, цим елегійним настроям тисяча літ!

Проте ці давні сповіді поетично обдарованої людини і сьогодні торкають душу. Хіба ж не чудо? Ще одне свідчення того, що справжня поезія належить вічності.

26.1.95

Прощай, Феофаніє!..

Виписуємось. Хоча на вулицю ще ходу нема, поки що для походеньок — тільки коридор, від троянди до троянди...

Бог милував цього разу, мав би радуватись, але на душі неспокійно.

Президент повернувся з Москви і навіть не дав прес-конференції, певне, нічого втішного не привіз від тих вовкодавів... Почувається, що Україну беруть за горло. З Останкіно тільки й чути про наші борги, борги... А що імперія нам заборгувала за роки колоніального визиску — про це всі мовчать.

29.1.95

Читаю "Вершник неба" Василя Барки. Наводить цікаві думки — вислови геніїв про Бога. Як Дарвін відкинув похвалу Енгельса, листовно засвідчивши, що він і його сім'я — глибоко релігійні люди. А Ньютон, вивчаючи будову і оптику ока, сказав, що вже сама, неймовірно складна, побудова ока доводить існування Творця Всесвіту...

Барка, певне, людина щаслива. В ньому відчувається глибина віри. А скільки в нас знедуховлених, окрадених примітивним атеїзмом.

Щасливий той, хто вірить!

8.02.95

Єдино, чию відчуваю підтримку, — це читачі. Ось лист зі Львова. Ось від одинадцятикласниць із Луганська... Росте інше, духовно багатше покоління. В порівнянні з ним — які жалюгідні наші державці. Скільки в парламенті заскоружлих, безнадійно тупих! Мислити не вміють, зате красти... О, тут вони мастаки! І як уміють викручуватись: жодного хапугу ще судом не покарано, хоч розікрали вже пів-України...

14.02.95

Від оприччини Івана Грозного, цього напівбожевільного деспота, до кривавої розправи над чеченським Грозним — такий шлях цієї смердючої імперії. Шлях суцільних злодіянь і найтяжчих злочинів перед народами.

Агонізує... Але як оскаженіло вона знов і знов намагається у своїх конвульсіях справді, мов конаючий удав, задушити молоді, не зміцнілі ще суверенітети республік... Боротьба триває — напружена до крайніх меж.

15.02.95

Вчора працював з таємним голосуванням Шевченківський комітет. Вів засідання Ю.Мушкетик, оскільки мені лікарі ще не дозволяють виходити на люди. Загалом впоралися зі справою, хоча ситуація була дуже складна. Я радий, що відзначено Тарасових земляків-черкашан — Василя Симоненка і Василя Захарченка.

Симоненко був висунутий ще в 60-х роках, але проти нього різко виступили Скаба і Корнійчук, і (як свідчать архіви) тільки мій голос був тоді на підтримку. Отже, хоч пізно, а правда взяла своє.

Дістав підтримку і Роман Федорів, і “Трембіта”, і Заливаха, і Сверстюк та Кочур... Відвели Солов'яненка головним чином за участь у новорічному шовіністичному шоу в Останкіно, куди мерщій подався наш співак, хоч прибалти це шоу дружно бойкотували з протесту проти нападу імперських військ на Чечню... Отже, Шевченківський комітет ще й “виховує” тих, кого треба лікувати від українофобії, від холуйства перед Москвою.

Базилевський і скульптор Зноба зняли свої кандидатури (на користь [В.]Симоненка та худ. [В.]Задорожного), і Комітет вельми прихильно сприйняв цей шляхетний вчинок...

Виявляється, не всі егоїсти, є серед нашої інтелігенції і порядні люди, здатні поступитись перед тими, хто вже відійшов у вічність.

Тепер цікаво, як сприйме громадськість рішення Комітету. Досвід показує, що невдоволених завше було більше, ніж вдоволених.

16.02.95

Був зі Львова Олег Романів, голова НТШ. Блідий, змучений, бо віддається роботі. На таких людях тільки й тримається наша наука, культура. Він — визначний матеріалознавець, але й за мову, літературу вболіває, як і личить справжньому вченому. Привіз ще один том записок НТШ, що їх якимось чудом вдалося видати серед цієї паперової скрути. Працюють люди просто подвижницьки, і до Києва ось він їде у громадських справах, хоча квиток коштує тепер більше мільйона... Такі люди мені до душі.

Фахівець з народної медицини лікар Наталя Зубицька розповідала вчора, що днями була на Волині, їздила з чоловіком обстежувати вражених радіацією дітей (Чорнобиль зачепив і Волинь), оглянули тисячу дітей і на цю тисячу — жодного здорового!.. То щитовидка, то ще щось... Ось у чому найбільша трагедія України! Під загрозою — саме майбутнє нашого народу. Оці справді стратегічні проблеми мають бути в центрі уваги і Президента і Парламенту. А чи усвідомлюють вони це?

18.02.95

Читаю Плутарха.

Вражає не віддаленість, а, навпаки, близькість людей античних до людства сучасного. Ніби й не було цих 2—3-х тисячоліть, що лягли поміж нами. Свіжістю погляду на світ, силою інтелекту, ступенем людяності вони, античні, можливо, переважають нас, теперішніх. Хто на порозі XXI століття може зрівнятися силою думки з Арістотелем чи іншими мислителями античності? Хто із сучасних державних мужів зрівняється щедрістю, виявом милосердя, шляхетністю зі, скажімо, лідером античного світу Олександром Македонським? Уявляю, як би він повівся щодо Чечні...

Іншим вірили богам, інших дотримувались звичаїв, але силою духу, мірою людяності ті далекі наші пращури були значно вищі за багатьох-багатьох нинішніх, що кермують життям планети...

Тож вглядаймось пильніше в те, що було: яке там поле для роздумів!..

20.02.95

Дехто вважає першогорудневий наш Референдум випадковістю, але це ж не так! Певне, десь глибоко, у надрах нації живе щось таке, що раптом пробуджується, як вулкан, і дає знати про себе всьому світові... З силою вулканною!

Той, хто дорожить правдою, зрештою, ніколи не буде в меншості. Як відомо, Бог правду бачить!

23.02.95

Вижити... Тільки це й чути звідусіль. І якщо чим і тримається наше красне письменство, то це симпатіями читачів... Ось, скажімо, спорожніла твоя казна, і раптом — посилка з Поділля з запашними яблуками, а друга — з медом (від шанувальника пасічника), а хтось і зовсім невідомий залишив у сусідів передачу: — Скажете, що це з півдня... Так досі й не знаємо: хто ж то був, що за добра душа?

Отже, хай мафія не спішить ставити хрест на письменниках: були і є!

Сьогодні газети публікують Заяву письменників-ветеранів з приводу випуску медалі "50 років Перемоги". Наші верховні діячі нічого розумнішого не придумали, як щоб нагороджувати українських ветеранів ...російською медаллю!

А ми не хочемо!

На дідька нам така честь! Росія карбуватиме (напевне ж, з двоголовим орлом-стерв'ятником), і списки складатимуть російські посольства, а вручатиме ті бляшки, забризкані чеченською кров'ю, нібито сам отой, розжирілий вічно п'яний Єльцин чи, може, Грачов... Яка ганьба! А наш задріпаний парламент дає згоду на це.

24.02.95

Стійте, як гори, чеченські брати!

Непереможний, хто вибрав свободу...

Отак треба писати. Не гратися в слова, як той копійчаний наш "авангард"... Це пише Володимир Сіренко із Січеслава. Пише муж, що знає ціну слову. Тут відлунюється Шевченків "Кавказ". Ні, в нас є поезія. Вона з'являється, коли людині заболить.

"Стійте ж, як гори...".

25.02.1995

Потрапили на очі записи минулих літ. Згадалися друзі з братніх республік. Скільки було тепла, щирості! Чи варто було так усе руйнувати? Здобули незалежність, а для кого? Для політиканів, для мафії, для тих, що розграбовують Україну дико, нахабно... Трудовий люд довели до нечуваних злиднів, письменники не мають змоги видаватись, бідують... Русифікатори, шовіністи розперезались, над мовою, над усим українським знущаються (при потуранні влади). То чи про таку незалежність мріялось нам? Комерсанти, рвачі, перелицьована номенклатура — ось хто пожинає плоди, і цій чорній кризі не видно кінця.

2 березня 1995

В Москві — сенсація: Останкіно вперше показало молодого фашиста, розв'язного типа, одного з найближчих до Жириновського. Такий собі жовторотий вилупок з рум'яними щічками й дрібними холодними очима. Тримається на екрані нахабно, самовпевнено. Вищі ешелони влади, розвідка, контррозвідка — там, мовляв, на 90% — всі наші. Я маю доступ до найсекретнішої інформації... В моєму розпорядженні величезні суми в багатьох країнах... Куди не поїду, там же мене люкс і надійні виконавці доручень...

Маньяк? Шизофренік-фастун? Але все, що він вибовкує (перед виборами), дуже схоже на правду. Нещодавно ж він був працівником відділу керсправами ЦК КПРС, мав діло з фінансами, — оті мільярди партійних коштів, що десь

Слово і Час. 2003. №4

позникали за кордоном, можливо, проходили й через його руки, щоб стати тепер поживою російських фашистів? Чому б і ні? Більшовизм і фашизм, зрештою, однієї породи, тільки емблеми різні...

Журналіст запитує молодчика, як будете діяти в разі приходу до влади?

— Так званих демократів — сотні півтори — одразу розстріляємо без суда і слідства... Для решти — їх же небагато: тисяч 100 — влаштуємо процеси...

— А тих, котрі діяли в Чечні?

— Грачову (ім'я й по батькові) ставимо пам'ятник, уже й місце бачу. Тих же двох — Ковальова і Юшенкова (депутати, що захищали Чечню) я розстріляю з власного пістолета, просто в потилицю!..

Отак просторікує з Останкіно цей московський нацист. А Росія слухає. А Дума ковтає. А отруйні зерна новоявленого фашизму падають, певне, у сприятливий ґрунт, їх сприймають мільйони люмпенів, озлоблених голодних людей... Мені нагадало це давній Мюнхен, вихід на арену Біснுவатого...

Цей нахабно просторікує в Останкіно, а Жириновський в цей час у Багдаді красується в одязі шейха, запевняє Саддама Хусейна, що "в нас — один ворог: Захід!".

Хай і Америка слухає.

А Україна тим часом віддає Москві — за безцінь! — стратегічні бомбардувальники. Нічого не можна зрозуміти. Ця державна безтурботність, загальна пасивність, суспільна напівдрімота перед реальною небезпекою, перед силами, що дедалі нахабніють. Навіть Єльцин, виступаючи в Думі, визнав, що загроза фашизму в Росії існує. А далі? Фашизм гряде, а де ж ті сили, що перепинять йому дорогу? Де ви, демократи Росії, з чим ви зустрінете це жахливе, сп'яніле від чеченської крові, нашествя Зла??

3.03.95

В Москві вбито Владислава Ліст'єва, найкращого ведучого телепередач. Єдиний, хто не дозволяв собі інсинуацій щодо республік. Єдиний, кого ми щовечора слухали. Він був правдивий. Від нього дізнавались правди про Чечню більше, ніж від інших. І ось убито. Біля власного дому, о 9-й вечора, коли повертався з роботи. Двоє вбивць, що стріляли, сіли в іномарку і зникли. Москва бурунить. Останкіно відмінило всі передачі, крім одної, де зібралися друзі Влада Ліст'єва зі всієї Москви. Його любили. В багатьох сльози на очах. Голоси рвуться від розпачу. "Мы живем в бандитской стране".

Переживаємо і ми. Хто вони, ті наймані вбивці, хто їх підслав? Чи не стріляє це вже фашизм, від імені якого напередодні виступав на цьому ж Останкіно той слинявий мерзенний нацист?

Найкращих людей втрачає Росія. Може, хоч ця трагедія стрясне людей, покличе їх об'єднатись для опору, для відсічі чорним силам зла?

Зло загрожує всім, воно, як пошесть, як чума.

4.03.95

Як люди колись вмирили? Легкою смертю, без агоній, без страждань — такий перехід у вічність, видно, був поширеним. Довженкові діди — не вигадка художника. Сам я чув історію, як старий прийшов з поля, скупався в ночвах, надів чисту сорочку, ліг на лаві і — як заснув. Лише встиг сказати рідним прощальне слово.

І так було не тільки в нас, на Україні. Ж.-Ж.Руссо доживав віку в мальовничім маєтку за 30 км від Парижа. Жив тихо, користався любов'ю місцевих мешканців, дружив з їхніми дітьми. За день до смерті ще вітався з селянами, ходив, задуманий,

збирати трави... 2 липня, о 7-й ранку, відчув себе кепсько, попросив свою Терезу (дружину) відчинити вікно, глянув на луки, сказав: "Comme la Nature est belle!" — і закрити очі назавжди...

За що ж сучасній людині такі муки на старість? Операції, препарати, кисневі подушки, щоб тільки продовжити страждання людське? Хіба це гуманно? Якщо хвороба невиліковна, медицина повинна мати право полегшити людині перехід у вічність. Це було б виявом милосердя.

7.03.95

Вранці-рано за вікном, вулицею, що круто пнеться вгору, ідуть один за одним, поокремо, маленькі, як ліліпути, горбуни. Це школярі, зігнувшись, ідуть під вагою ранців на спинах... Такі здаються слабенькі, ці невільники науки, так чомусь шкода їх стало... Що несуть вони у тих ранцях, які скарби знань? З чим вони вступають у третє тисячоліття? Чи навчить їх школа добру, більшій людяності, чи остереже від зла, що вирує довкола?

Ідуть поодиноці, низько зігнувшись під тягарем, — як на Голгофу.

8.03.95

Вчора увечері подзвонив [Д.]Табачник* перед тим, як нести Президентові на підпис наше рішення про Шевченківські премії. Мені сподобалось його розуміння того, ким був для України Василь Симоненко Тепер відкривають вони список в парі з Захарченком, обидва сини Шевченкового краю.

Даємо премію і Сверстюку, хоча не стільки за його книжечку, де він дозволив собі кинути брудом у світлу й нещасну постать Остапа Вишні, скільки за його, Сверстюкові, табірні поневіряння. Але враження таке, що пан Євген просто зациквився на своїх "шестидесятниках". Для нього тут альфа і омега всього, він не хоче знати, що боротьба велася на всіх рівнях, в тім числі і в стінах ЦК... А знають же вони з Дзюбою про ту комісію, що була створена за ухвалою Політбюро під орудою Шелеста, і якби не наш протест із Бажаном, що фактично знейтралізував цей єзуїтський намір, то репресії почались би вже тоді, а не через 5 років, коли мене вже було усунуто від керування Спілкою...

"Це сьогодні все здається простим, — пише один мудрий автор з Тернополя, — але хто пережив ті роки, знає, що на волі чесним людям було не набагато легше, ніж за колючим дротом".

Існував вибір: чи замовкнути, іти в ГУЛАГ, чи таки творчістю своєю якимось ще жити дух знесиленої нації. Ось правда того часу.

Так, я не рвався на гулагівські нари. До того ж, за мною вже були гітлерівські концтабори (в Білгородці й Харкові влітку 1942-го), я звідав уже таке пекло неволі, що вам, шановні, воно й не снилось...

Гадаю, досвіду одних таборів на людське життя цілком досить, щоб зрозуміти, що й до чого...

9 березня 1995

Тарасів день. 181 рік виповнюється від того дня, коли він з'явився на світ. Сама доля подарувала його Україні. Чотирнадцять перших літ вистачило йому для того, щоб зарядитись, наснажитись духом України на все життя. Дід його був ще вільним, батько — вже кріпаком, ось звідки в поета такий жагучий порив до свободи!

* Колишній глава адміністрації Президента України.

Полемізуючи з Хвильовим, який вважав, що нібито “саме цей іконописний “батько Тарас” затримав культурний розвиток нації”, Маланюк слушно відкинув це вульгарне й безпідставне звинувачення на адресу того, хто був і ще довго залишиться “духовним Мойсеєм української нації”.

Шевченко для України — вічний орієнтир. Він не писав покайних листів, як той же Хвильовий та його пізніші наслідувачі аж до тих, що писали хвалебні оди на вступ німців до Харкова... Не кожному дано втриматись на Тарасовій висоті. Але якщо зважити, які пекельні випробиви пройдено, то справедливо буде сказати, що інтелігенція наша — в переважній своїй більшості — не належить до “правнуків поганих”, вона має право сьогодні, не соромлячись, з чистим сумлінням глянути в мужні Тарасові очі.

11.03.95

Франція й досі не вірить, що голод на Україні — це був геноцид. Хоч тисячі фактів доводять західним наївнякам, що голод 1933-го був спрямований проти ворожої Москві національності, етнічний момент був головним. А коли проривались на Захід правдиві свідчення, вони викликали ворожість французької компартії, як це було з книжкою Василя Гроссмана “Все минає...”. Вірити зручніше було брехні Сталіна, міністра Ерію, журналіста Дюранті... Та ще Горькому, якого Леонід Плющ зве “мужіко-фажем” (ненависником селянства), бо це ж справді співець люмпенів... Лише зараз французький університетський автор Льюранс Вуазар видав чесну книжку “Голодомор в Україні”. Декотрі, послуговуючись Фрейдом, пишуть про зміни у психіці потерпілих. Світовий Конгрес Вільних Українців домагався створення Міжнародної комісії щодо голодомору в Україні, але Захід цього не підтримав, хоч той підлий Дюранті — приватно! — оцінив жертви голодомору в 10 мільйонів! [чоловік]. І Сталін, призначаючи Постишева на Україну, підбадьорливо поплескав його по плечу: “Ты, Паша, назначен нами туда в роли Главгола (головнокомандувач голодом)... Этим оружием ты сделаешь больше, чем Буденный Конармией...”. Цю диявольську сцену описав потім Балицький, начальник ГПУ України.

О, кати, кати мерзенні!

12.03.95

Слушно писав Юрій Лавріненко про те, що “історія української (зокрема і пореволюційної) літератури наскрізь трагічна, а біографії письменників, зібрані докупи, могли б нагадати житійні писання про великомучеників”. Шевченко, зрештою, мав змогу всюди писати те, що думав, перед ним був ворог одвертий, режим не такий диявольський і підступний, як після 1917-го. Цей залазив у саму душу і зсередини руйнував її. Хіба ж не в цьому трагізм Хвильового та багатьох інших, пізніших, не вільних від ілюзій? Їхні спроби “перехитрити режим”, вести гру зі злом майже щоразу розгадувались і кінчались погромом. Слід пам’ятати, що для багатьох цілком щирою була віра в “загірню комуну”, у світле майбутнє, у доброго царя (знали ж такі етапи в житті і наші найчистіші люди Тичина, Яновський, Довженко). Чого стільки плакало людей, коли помер Сталін? Я був тоді на траурнім мітингу в університеті — весь університет ревів! Роздвоєння душі було щирим, то лише тепер його легко назвати аморальним... Або проблема “нової людини” в літературі: “нова” таки ж була, і це не тільки молодогвардійці, інша річ, що, коли зіркіше придивитись, то серед “нових героїв епохи” чи не найтиповішим виявлявся батькопродавець Володька Лобода...

14.03.95

Колись придбав у антикварів давнє видання повісті Авенаріуса про молодість Гоголя, і оце аж тепер дійшла черга до цієї книжки. Цікава белетристика, особливо добре, з гумором передано вживання “хитрого малороса” в петербурзьке середовище. Звичайно, це було щастям для Гоголя, що доля звела його з такими людьми, як Плетньов, Жуковський, Пушкін чи весела землячка його Олександра Россет (Смирнова). Саме коли формувались його естетичні смаки, погляди, хіба ж не подарунком було йому зустріти людей такого розуму, культури, освіченості й доброзичливості?.. Вони підтримали його залюбленість в Україну й відчули, що в цьому його сила. Без Пушкіна та його друзів навряд чи творче зростання Гоголя було б таким стрімким і чи так швидко й повно розкрився б його поетичний геній.

20.03.95

Відбувся вечір Максима Рильського в Оперному театрі (100-річчя). Добре виступали польський посол Казакевич, поет з Ізраїля і Євгенія Кузьмівна Дейч із Москви. Наші — в основному — теж були на рівні, чимало було сказано гострих слів на захист української мови, і це було дружно підтримано — в присутності Президента — переповненим залом. Вельми доречно це було зараз, коли озвірілі шовіністи домагаються в Україні другої офіційної мови.

...Григорій Кіпніс надрукував у газеті своє есе “Поездка с О[лесем] Г[ончаром] в сорок первый...”. Про наш Студбат. Багато в душі озвалося з пережитого. Таке далеке й таке щемливе.

21 березня 1995

Заходив поет із Поділля Микола Мачківський. Славний чоловік! І взагалі там гарні люди. Створили цікавий музей “Літературна Хмельниччина”. Колись там був лише один член Спілки — Микита Годованець, а зараз їх ціла когорта. І роблять багато доброго для відродження України. І взагалі т. зв. периферійні письменники стоять ближче до народу, вони заслуговують більшої підтримки. [М.]Мачківський написав документальну повість про [В.]Булаєнка, свого земляка, чудова річ!

23.03.95

Ми — в Кончі!

Нарешті перекочували сюди.

Весна ще гола, проте вже десь цівкає пташина. І небо уже весняне. Галузки дерев блищать на сонці. На землі, в торішньому листі, ворухнуться з червоною спинкою козачок. Оживає.

Будівничий Всесвіту все розраховував на життя. Нахил орбіти Землі, швидкість обертання, температура Сонця — все розраховано ідеально, для найвищої гармонії життя. Тож бережімо, люди, цю Божу Гармонію!

Зако́н універсальної пульсації — я знову про це. Все пульсує — від галактик до серця людини — в цьому основа буття. У всеосяжному ритмі перебуває весь видимий і невидимий світ. Передвічний, кимось заданий Рух, відпливи і припливи, рух планет і найдальших зірок — все підвладне єдиному закону. Пульсація — це життя. Це Бог! Форма і зміст існування всього суцього. І хіба ж не чудо, що весь макро- і мікросвіт підлягають єдиній волі, пульсують синхронно? Звідки взявся цей лад? Кажуть: все було вічно. Але ж це не відповідь. Всьому має бути початок. І гармонійність світу десь-таки почалась?.. Навіть якщо з первісного хаосу.

30.03.95

Дмитро Гнатюк розповідає, як під час війни молодим хлопцем він працював на Уралі, на танковому заводі. Брав участь у художній самодіяльності, мав успіх.

Якось викликає його директор заводу (родом з України).

— Ану, хлопче, заспівай оту, нашу...

Я співаю, дивлюсь, а танковий директор... плаче!

Оце менталітет!

Зараз Дмитро Михайлович відзначає своє 70-річчя. Рідкісної краси голос.

3 квітня 1995

Дзвонила Шура [сестра].

Дзвонила Леся [онука].

І Толя дзвонив [брат дружини].

Озивалося багато добрих людей.

Жити — хочеться!

А увечері (мабуть, після телефільму “А я напишу Україні”, бо це таки найкращий фільм про автора “Собору”) обізвався й Президент. Розкішні троянди від нього і дуже тепле привітання привіз у Кончу Озерну симпатичний чоловік Кремінь Василь Григорович. Каже, вчився на “Прапорonosцях”...

Гарно відчуту людське тепло.

Заповіт майбутнім видавцям

Якщо виникне потреба перевидавати мої твори (не завжди ж Україна сидітиме без паперу!), то необхідно взяти найновіші видання, скажімо, видані “Веселкою” “Собор” і “Твою зорю” і “Прапорonosці” (1995 рік) і новели та “Спогад про океан” (теж “Веселчині”). В “Українському письмен[нику]” — “Людину і зброю” (1994). Бо лише ці видання заново відредаговані автором, тобто вільні вже від тоталітарного накипу та цензорських втручань.

Всі попередні видання були понівечені більшою чи меншою мірою, — режим не допускав вольностей, хіба вже цензор був явний бевзь...

4 квітня 1995

Жінка, що її кохав Василь Симоненко (не його дружина), була в нього в палаті за 2 години до його смерті. Він взяв з неї слово: щоб не бачила його мертвим.

І вона дотримала слова: тим-то й не була на похоронах.

Телевізія показує російську Державну Думу, де якийсь Лисенко (депутат) на очах у всіх шматує і топче український прапор... Огидна сцена. Нічого гидкішого, ніж бачити образ оскаженілого запроданця, яничарина. І Дума не протестує. І от з такими дружити?!

10.04.95

Партизан Калашник, він таки був! Легенди про нього ходили по всій Україні (чимало їх я сам чув). Але офіційна пропаганда товкла нам лише про Ковпака та Фьодорова та чекіста Медведева... Калашник не вписувався в число визнаних Москвою. Бо ним не партія “керувала”, а власна совість... Лише тепер дещо дізнаємось: родом Калашник був із Черкащини, із Шевченкових країв, похований — на Поділлі... Ось він, народний лицар!

12 квітня 1995

Тут компартійні газетки шельмують мене за те, що підписав Заяву про відмову від імперської медалі, а десь зі Львівщини вчителька й старшокласники пишуть,

вітаючи з 3-м квітня: “Хочемо, щоб Господь оберігав Вас від лиха й хвороб, ми цілуємо Ваші руки!”.

Така сьогодні наша Україна.

З одного боку — зло, що аж чорніє від люті, з другого — злива листів від людей, за щастя яких хотілось би вмерти. Іноді думалось: твоя праця не оцінена, зустрічає невдячність, але ж це не так! Люди все бачать, все чують, Україна воздає тобі такими щедротами, що маєш їх ще відробляти і відробляти...

20 квітня 1995

Хтось із молодих дотепно сказав: українська література стає дедалі кращою: скоро її ніхто не читатиме.

Є в цьому гіркому жарті чимало правди. І стосується вона переважно літератури “авангарду”, збирачів непристойностей.

Дякувати Богові, я належу до тих, кого читають. Ось і вчора одержав два листи. Один від учительки з Поділля. Як переконливо, з якою емоційністю боронить вона “Прапорonoсці” від компартійних поганців, що паплюжать автора трилогії у своїх брудних листках... Другий лист — від росіянина з Білгородщини, для якого трилогія стала “книгою життя”.

Чи не такі народні листи — в найтяжчі дні — і тримають тебе на світі?

22.04.95

Ніколи не був так близько до Бога, як учора вночі, коли слухав духовну музику Гайдна.

І, здається, ніколи Україна так спрагло не відзначала свій вільний Великдень, як цієї весни.

Я наснажуюсь красою неба, красою життя.

З ночі весь день радіо передає Великодні співи.

Світлий мажорний настрій — в душі і в усій природі.

На очах зацвіли садки!

...Чоловіки й жінки, що діють в Євангеліях, вражають своєю чемністю й інтелектуальністю.

3 травня 1995

Епоха войовничого атеїзму — найганебніша в історії людства. Аж дивно, як могло суспільство (і ми в тому числі) піддатись вульгарному примітивному безбожництву, що прикривалось Дарвіновим ученням (хоча сам він протестував проти цього). Тільки зараз прозріваємо, очищаємось від сумнівів... Глянь-бо світ який досконалий! Чому той барвінок цвіте синеньким (серед зелені), а вишня красується білим? Звідки беззахисний їжачок утямив, що для захисту йому треба огорнутись голками? Ластівка в'ється у високості, білка скаче по верховіттю... В усьому — безмір досконалості. В усьому — Присутність Провидіння, найвищої загадкової сили.

9 травня 1995

Зазеленіли в Кончі дерева.

Озвалися десь із гушавини солов'ї.

Справив неабияке враження парад на Хрещатику. Чи не вперше браві хлопці з українських військ чули команди й вітання українською мовою. Жаль тільки, що не знайшлося на Хрещатику місця для представників героїчної УПА. Але правда переможе, історія віддасть належне всім, хто виборював суверенність України.

А Москва, кажуть, не спромоглася і на парад путящий. На трибуні мавзолею стояли Єльцин та Грачов — кати чеченського народу. Яка ганьба!

10 травня 1995

Об'єктивні журналістки розповідають світові про звірства грачово-єльцинських бандитів у Чечні. Як викидали з вертольотів чеченських дітей. Як п'яна солдатня гвалтувала дівчаток на очах матерів. Як із дитини виймали ще живе серце і, підкинувши його в повітрі, стріляли по ньому, мов по мішені... Елена Боннер застерігала Клінтона не їхати в Москву, доки триватиме ця "м'ясорубка". А він поїхав. В гості до тих, до катів, що своїми звірствами перевершили навіть гітлерівських садистів. Де ми живемо? Що робиться з людьми? Адже московська армія на Кавказі — це вже не армія, це зборисько душолюбів, оскаженілих, ніким не контрольованих патологічних убивць, вампірів...

О Боже, зупини їх, отям, покарай!..

11.05.95

По тому, яка в Чехова поетична проза (і драматургія), я давно догадувався, що він родом з українців. Тепер це підтверджують і дослідники. "Дед мой был малоросс..." — писав Чехов. Батьки його ще тужили за Україною. Гоголь, Чайковський, Чехов — це сини того народу, якому імперія забороняла навіть розмовляти рідною мовою... Нічого не було жорстокішого в людській історії.

Триста років Україна була донором імперії, живила її своєю кров'ю, віддавала їй свої таланти. Хтось музикальний сказав: Україна — це суцільна консерваторія!

...Сьогодні прибуває з Москви до Києва Білл Клінтон з дружиною. Треба пояснити б американському президентові, що таке Росія.

Росія — це дочка України, але дочка загребуца, агресивна, з домішкою дикої азіатчини.

"Імперія зла" — влучно назвав її інший президент США. І хоч є в ній чимало людських людей, правлять нею хижакі. Так було в минулому, так і зараз. Про це всі маємо пам'ятати. Про це нагадує Чечня. Відповідальність перед людством зобов'язує нас не забувати, з ким маємо справу.

Музика Баха, Моцарта й середньовічні собори — це найвище з усього, чого досягла європейська цивілізація. Але чому тільки Середні віки та XVIII століття сягнули цих вершин? Чи не тому, що там — у Середньовіччі та Відродженні — люди були релігійніші?

Адже там генії творили за участю Бога.

З пізніших — небес творчості досягав тільки Тарас Шевченко.

Навіває думки про це Україна оновлена, незалежна, весняна...

Підготувала *Валентина Гончар*

